

5. Статистична інформація щодо динаміки макроекономічних показників України URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 25.01.2019 р.).

6. Статистична інформація щодо динаміки боргових індикаторів України. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 2.02.2019 р.).

7. World Development Indicators 2017. URL: <https://data.worldbank.org/indicator>

8. Global sovereign wealth fund, Tue Apr 19, 2017. URL: <http://www.reuters.com/> (дата звернення: 9.01.2019 р.).

9. Принципи Сантьяго: міжнародна робоча група суверенних фондів. URL: http://www.ecgi.org/codes/documents/iwg_santiago_principles_oct2008_enpdf (дата звернення: 10.01.2019 р.).

10. Вивчаючи нові горизонти ринків: Міжнародний форум суверенних фондів IFSWF. Астана, 5-7 вересня 2017 р. URL: <http://www.iwg-swf.org/> (дата звернення: 11.01.2019 р.).

11. Про Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 рр. URL: <https://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc> (дата звернення: 10.01.2019 р.).

Колесніков Андрій Павлович

к. е. н., доцент,

доцент кафедри економічної безпеки

та фінансових розслідувань,

Тернопільський національний економічний університет

ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: СТАН ТА ВЕКТОРИ БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИКУ

Технологічний розвиток останніх десятиліть значно поглибив та розширив інформаційний простір суспільства. Швидкість поширення, масиви, глибина та різновекторність

інформації в епоху глобального Інтернету стали основою формування інформаційного суспільства. Якщо на початку інформатизація стосувалась переважно високотехнологічних та економічних процесів і, відповідно, обговорювалася категорія інформаційної економіки, то надалі ці процеси поширювалися на усі суспільні явища.

Розвинутість інформаційного суспільства на національному рівні є одним із значних індикаторів його економічної безпеки. З однієї сторони, таке суспільство здатне дотримуватись вимог часу і досягати бажаного рівня конкурентоспроможності, а з іншого – ефективно діяти в умовах глобальної інтенсифікації кіберзагроз, а в умовах сучасного українського суспільства – кібервійни.

Розуміння необхідності створення інституційного середовища розвитку інформаційного суспільства на нормативному рівні виникло доволі недавно. Вперше в офіційних документах воно було офіційно зафіксовано у Стратегії інтеграції України до Європейського союзу у 1998 р., яка втратила чинність відповідно указу Президента України від 2015 р. Ця стратегія заклала базис для формування правових основ інформаційного суспільства через ухвалення законів України «Про Національну програму інформатизації» [17], «Про електронні документи та електронний документообіг» [16], «Про електронний цифровий підпис» (з 2018 р. «Про електронні довірчі послуги» [6]) та інших указів й актів уряду.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про Національну програму інформатизації» Кабінет Міністрів України щорічно направляє на розгляд Верховної Ради доповідь про стан інформатизації та інформаційного суспільства в Україні та завдання України такі документи, як доповідь про стан інформатизації в Україні; завдання Національної програми інформатизації на наступні три роки та програму завдань з інформатизації на наступний рік [17]. До 2013 р. ця доповідь була публічною, надалі у відкритих джерелах

зазначаються лише факти її здійснення, зокрема звіт Голови Агентства про результати реалізації державної політики у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства у 2017 р. [12].

Наступний етап розпочався у 2007 р. з прийняттям Законів України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» [14, с. 19]. Часовий лаг цільової реалізації дії другого закону закінчився, однак на офіційному сайті Верховної ради він зазначений як чинний. У ньому окреслено завдання, цілі та напрями розвитку вітчизняного інформаційного суспільства, напрями національної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні та організаційно-правові основи розвитку інформаційного суспільства в Україні. Згідно з цим Законом для забезпечення реалізації основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні ключове значення має політика міжнародної співпраці нашої держави та її участь у розвитку глобального інформаційного суспільства [18].

Результатом дії зазначених та інших нормативно-правових актів є формування специфічних ознак сучасного інформаційного суспільства України, а саме:

- високий рівень підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері ІТ-технологій;
- постійне зростання кількості компаній, що працюють у сфері розробки програмного забезпечення;
- значна кількість передових світових цифрових технологій, реалізованих за участю українських фахівців;
- динамічне оцифрування наукового простору, зокрема створення національного репозитарію академічних текстів та потенційний запуск на його платформі потужного сервісу перевірки на плагіат;

Розуміння місця України у світовому інформаційному просторі потребує використання системи міжнародних показників:

- індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index, NRI);
- індекс розвитку електронного уряду (E-Government Development Index, EGDI);
- індекс електронної участі (E-Participation Index, EPART);
- індекс розвитку інформаційних комп'ютерних технологій (ICT Development Index, IDI).

Індекс мережевої готовності (NRI) є комплексним показником розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в розрізі країн світу. В межах побудови цього рейтингу оцінюється чотири групи показників з трьохрівневою системою підгруп. Оцінювання проводиться за семибальною шкалою. За кожним критерієм та під критерієм визначається бальна оцінка та місце серед усіх країн. На сайті світового економічного форуму останнім опублікованим є звіт за 2016 р. Варто зазначити, що за період з 2013 по 2016 р. Україна піднялася в рейтингу на дев'ять позицій (з 73 на 64) при зростанні інтегрального показника від 3,9 до 4,2. Першу п'ятірку склали Сінгапур, Фінляндія, Швеція, Норвегія та США. В загальному рейтингу із 139 країн Україна знаходиться між Шрі-Ланкою та Південною Африкою. Тобто, незважаючи на певні успіхи в розвитку інформаційно-комунікативних технологій, потрібно суттєво змінювати стратегічний підхід до реалізації стратегії інформатизації на національному рівні.

Більш детально структуру і динаміку показника NRI представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Структура і динаміка NRI України

Підіндекс / назва блоку показників	Місце України у 2016 р.	Розмір показника у 2014 р.	Розмір показника у 2015 р.	Розмір показника у 2016 р.
A. Підіндекс середовища	94	3,48	3,57	3,75
1-й блок Політичне та регуляторне середовище	113	2,89	2,98	3,19
2-й блок Середовище бізнесу та інновацій	67	4,08	4,15	4,31
B. Підіндекс готовності	30	5,49	5,60	5,66
3-й блок Інфраструктура	51	4,06	4,67	4,70
4-й блок Доступність	6	6,88	6,56	6,63
5-й блок Зручність	33	5,54	5,56	5,64
C. Підіндекс використання	88	3,34	3,40	3,56
6-й блок Особисте використання	76	3,49	3,75	3,91
7-й блок Використання в бізнесі	63	3,40	3,53	3,64
8-й блок Використання в уряді	114	3,12	2,93	3,14
D. Підіндекс наслідків	69	3,16	3,47	3,69
9-й блок Економічні наслідки	59	3,12	3,25	3,37
10-й блок Соціальні наслідки	75	3,20	3,68	4,00

Джерело: сформовано автором на основі даних [7].

В кожному із вказаних блоків вбудовано детальну систему підблоків. Як видно з таблиці, успішність інформатизації щодо різних напрямків та масштабу є різною. Найгіршим міжнародні експерти відзначають рейтинг України у сфері ефективності роботи урядових структур. Так, у блоці «політичне та регуляторне середовище» за показниками: ефективність законодавчих органів; незалежність судів; ефективність правової бази

при вирішенні спорів; ефективність законодавчої бази у складних нормативних актах; захист інтелектуальної власності. За жодним із вказаних показників NRI не досягає 3 із 7. Ця тенденція підтверджується показниками блоку «використання в уряді» за показниками: розуміння урядом важливості впровадження ІКТ у власну систему комунікації (формулювання окремих показників здійснено стилістично з урахуванням змістовних пояснень їхньої суті на офіційному сайті [7]); індекс онлайн сервісів уряду; успіхи уряду в просуванні ІКТ. За останні роки певні зрушення у створенні онлайн сервісів відбуваються, однак система їх технічного супроводу і контролю є дуже невідпрацьованою, що не дає змоги побороти вже атрофовані у високорозвинутих країнах бюрократичні паперові процедури. Частково небажання змінювати систему пояснюється можливістю вчинення корупційних дій на різних стадіях прийняття рішень при особистому контакті. Переваги альтернативної цифрової комунікації можна побачити на прикладі онлайн сервісу реєстрації на виготовлення біометричних паспортів.

За готовністю до використання прогресивних ІКТ в особистому та бізнес-просторі Україна знаходиться на значно вищих позиціях. Так, за показником доступності абонентської плати за використання широкосмугового Інтернету Україна знаходиться на другому місці, відсотком грамотності дорослого населення – дев'ятому, якістю освіти – 38-му.

З описаного бачимо, що українське суспільство готове до розширення інформаційного цифрового простору та використання сучасних технологій при комунікації з владою. Це значно полегшить суспільне життя, але водночас ще більше актуалізує необхідність подолання множинності кіберзагроз. Якість системи кіберзахисту урядових серверів в останні роки кібервійни з Російською Федерацією підвищилася, однак залишається вразливою.

Окремої уваги потребує проблема захисту особистого кіберпростору рядових громадян та участі у цьому фахівців підрозділів кіберполіції. На сьогодні роль кіберполіції зводиться переважно до протидії в окремих точкових випадках щодо окремих фізичних чи юридичних осіб. Так, у 2018 р. було виявлено і вчинено протидію таким суб'єктам кіберзлочинів: злочинці, які використовують *malware* (62%); селери (16%); кодери (10%); особи, що займались продажем та аналізом викрадених баз даних (7%); члени хакерських «АРТ»-груп (4%); особи, які вчиняли DDoS-атаки (1%) [13]. З цього переліку тільки продаж баз даних та DDoS-атаки можуть частково стратегічно загрожувати національній безпеці загалом. Вимоги часу визначають необхідність більшої стратегічної протидії кіберзагрозам на глобальному рівні, зокрема щодо блокування окремих типів сигналів та систем зв'язку, оскільки аналогічні заходи щодо блокування російських мереж та потенційно шкідливих ресурсів на сьогодні мало дієві.

Ще однією проблемою в цьому векторі розгляду є розроблення підходів до базової підготовки кіберполіцейських. На сьогодні відповідні підрозділи переважно сформовані з окремо «технарів» та окремо юристів, тому для вирішення завдань потрібно поєднувати зусилля обох. Рациональним є розроблення освітньо-професійних програм, які б забезпечували поєднання необхідних компетентностей для підготовки вузькоспеціалізованих технарів-юристів. Наразі із ЗВО, що готують фахівців за цим напрямом такі умови витримують лише окремі спеціалізовані університети системи управління внутрішніх справ.

Індекс розвитку електронного уряду (EGDI) поглиблено відображає один з показників попереднього індексу і є комплексним показником, що демонструє готовність та спроможність державних структур до використання ІКТ при наданні

громадянам державних послуг. Окремі причинно-наслідкові зв'язки низького значення цього показника описувалися вище, тому зупинимося на підході щодо розуміння його компонентів.

Показник EGDI формується з груп показників: індекс людського капіталу (HCI), індекс онлайн обслуговування (OSI) та індекс телекомунікаційної інфраструктури (ТІІ). Графічне представлення розмірів зазначених індексів представлено на рис. 1.

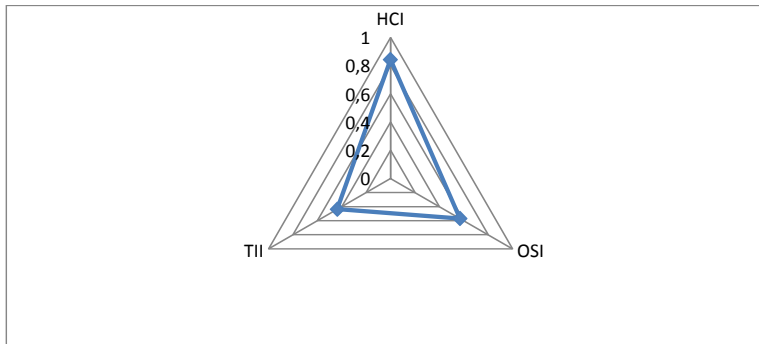

Рис 1. Складові EGDI для України у 2018 році [8]

У процесі дослідження OSI оцінюються технічні особливості державних вебсайтів, а також стратегія у сфері електронного урядування. Переважання загального показника EGDI (0,6165) над показником OSI (0,5694) вказує на розвиток системи електронного уряду дещо випереджає показник онлайн обслуговування як базовий у цій групі показників. Показник визначається на основі опрацювання відповідей на 140 запитань. Величина індексу для України відповідає середньому значенню у світі (0,5691), однак суттєво поступається показникам лідерів у регіоні (Данія – 1,000) та підрегіоні (Польща – 0,3906) (тут і далі для аналізу

показників EGDІ використовуються дані з [8]). Варто зазначити, що основні види онлайн обслуговування, які розвинулися в світі у 2018 р. в Україні вже діють, це: оплата комунальних послуг, подача декларації про доходи та реєстрація бізнесу.

Величина впливу НСІ визначається поєднанням часткових впливів показників:

1. Освіченості дорослих визначається як кількість (у відсотках) людей від 15 років і старше, які можуть усвідомлено прочитати і написати короткий виклад про своє повсякденне життя (1/3 впливу на величину загального індексу; 99,8% для України у 2018 р.).

2. Валова частка учнів визначається як сумарна частка учнів початкових, середніх і вищих навчальних закладів незалежно від віку у відсотках від чисельності населення шкільного віку для цього рівня (2/9 впливу на величину загального індексу; 96,11 для України у 2018 р.).

3. Очікувана тривалість навчання визначається числом років навчання, яке дитина певного віку може очікувати в майбутньому з огляду на те, що ймовірність його навчання в школі в будь-якому конкретному віці дорівнює поточному віковому показнику частки тих, що навчаються (2/9 впливу на величину загального індексу; 15,31 років для України у 2018 р.).

4. Середня тривалість навчання в школі (MYS) відображає середню кількість років навчання, закінченого дорослим населенням країни (25 років і старше) без урахування років повторного навчання (2/9 впливу на величину загального індексу; 11,3 років для України у 2018 р.).

За загальним показником НСІ у 2018 р. (0,8436) наша держава випереджає середньосвітовий показник (0,6627) та середній показник за регіоном (0,8289).

Зазначені дані демонструють значний потенціал щодо потенційного зміцнення економічної та кібербезпеки.

Показник ТІ відображає композитне середнє арифметичне п'яти показників: користувачів Інтернету на 100 жителів (52,48%); стаціонарних телефонних ліній на 100 жителів (20,14%); абонентів мобільного зв'язку на 100 жителів (135,2%); абонентів бездротових широкосмугових мереж на 100 жителів (23,01%); абонентів стаціонарних широкосмугових мереж на 100 жителів (12,22%).

Інтегральне значення ТІ для України у 2018 р. (0,4364) лише дещо переважає середньосвітовий показник (0,4155), однак суттєво менше середнього показника за регіоном (0,6765).

Загальний показник EGDI України у 2018 р. становив 0,6165, що відповідає 82 місцю із 193 країн в світі. За період 2014–2018 рр. Україна піднялася в цьому рейтингу на п'ять позицій.

Індекс електронної участі EPART (тут і далі для аналізу показників EPART використовуються дані з [8]) передбачає процес залучення громадян за допомогою ІКТ в політику, прийняття рішень, розробку і надання послуг з метою забезпечення участі, інклюзивності та цілеспрямованості і складається з таких показників: електронного інформування або доступності інформації он-лайн; електронних слухань або публічних слухань онлайн; електронного прийняття рішень або прямого залучення громадян до процесів прийняття рішень. У Дослідженні оцінюється доступність інструментів електронної участі на державних порталах за кожним з вищевказаних критеріїв.

Показник EPART для України у 2018 р. становив 0,6854 (75 місце із 193 країн), що дало змогу віднести нашу державу до країн з високим індексом. За період 2014–2018 рр. Україна в цьому рейтингу піднялася на 2 позиції.

Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (IDI) характеризує досягнення країни з позиції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. За цим індексом

Україна займає 79 місце із 176 країн. Для розрахунку ІДІ використовується 11 показників: проникнення фіксованого телефонного зв'язку, мобільного стільникового зв'язку, широкосмугового мобільного та фіксованого Інтернету; доступ до комп'ютерів і Інтернету домогосподарств; пропускну здатність міжнародних каналів доступу до Інтернету; рівень грамотності дорослого населення і залученість в освіту молоді. Оскільки показники цього індексу переважно збігаються з аналогічними в попередніх індексах, детально їх розглядати не будемо. Більше інформації про структуру індексу можна знайти на офіційному сайті [5].

Ці рейтинги в комплексному розгляді вказують на ступінь відкритості інформаційного простору та його специфічних компонентів. Чим більші рейтинги країн щодо проаналізованих показників, тим більш відкритою та прогресивною в них загальна система державного управління та ефективна є система національної економіки. Це підтверджують показники країн-лідерів у зазначених рейтингах. У таких умовах неможливість підтримати високі темпи розвитку проаналізованих напрямків у розвинутих країнах за одночасного формування глобального smart суспільства становить суттєву загрозу економічній безпеці держави та суб'єктам господарювання в умовах реалізації європейського вектора розвитку.

Висока динаміка інформатизації останніх років дає змогу зробити висновок, що динамічний рух усієї множинності інформаційних потоків не відображає повністю останніх тенденцій у цій сфері. Глобалізація використання цифрових технологій та постійне збільшення кількості цифрових пристроїв в усіх сферах життя дозволяють говорити вже не про інформаційне, а значно ширше розуміння цифрового суспільства.

Велика роль у розвитку свідомого суспільства належить комунікації в цифровому просторі, зокрема такому явищу, як пропагування нової системи цінностей, поширення неправдивої чи замовної інформації та загрози глобалізації «мови ненависті».

Щодо поширення неправдивої інформації, то санкції за її поширення передбачені у ряді країн. У звіті «Свобода в мережі» [3] зазначається, що щорічно все більша кількість країн використовують системи контролю за соціальною активністю, зокрема у соцмережах, та активно застосовують останні для проведення діалогу із суспільством та реалізації потрібних меседжів. У 2016 р. у 38 країнах були факти покарань за окремі вияви поширення інформації в соцмережах [9, с. 21]. Компанії Facebook, Twitter, Google та інші активно працюють над розробкою алгоритму рейкових новин, расистських постів та антигуманістичної пропаганди. Адекватність дії таких проектів, зважаючи на неодноразові втрати окремими глобальними компаніями стратегічної інформації в останні роки, потребує додаткового вивчення. Згідно зі згаданим звітом рівень свободи в мережі у 2018 р. становить 45 балів зі 100 (у 2012 р. – 27; 2014 – 33; 2016 – 38) за такими критеріями:

- перешкоди до доступу (8 із 25);
- обмеження вмісту (11 із 35);
- порушення прав користувачів (19 із 40) [2].

Якщо одні види кіберзлочинів приводять до втрат фізичних чи юридичних осіб, то інші – до втрат на національному рівні. Так, крадіжки системи персональних даних та інтелектуальної власності призвело до втрати Нідерландами близько 10 млрд. євро, а крадіжки інтелектуальної власності спричинили втрати близько 300 млрд. дол. В США та 24 млрд. євро в Німеччині [1].

Для визначення сукупного впливу показників на функціонування кіберпростору розраховується індекс кібербезпеки GCI. Вперше цей індекс розраховувався у 2013–2014 рр. ABI Research. Великий інтерес до індексу сприяв залученню до його розробки сторонніх партнерів (Всесвітній банк, Австралійський інститут стратегічної політики, Інтерпол, Центр кібербезпеки Оману, Агентство з Інтернету та безпеки Республіки Корея, Міжрегіональний науково-дослідницький інститут ООН з питань злочинності та правосуддя та інші), і в 2016 р. було представлено систему з п'яти блоків, поділених на 25 показників.

1. Правовий. Законодавство про кіберзлочинність, матеріальне право, процесуальне кіберзлочинне право, регулювання кібербезпеки.

2. Технічний. Державні CIRT, Урядові CIRT, Галузеві CIRT, Стандарти для організацій.

3. Організаційний. Стратегія, відповідальне відомство, показники кібербезпеки.

4. Нарощування потенціалу. Пропаганда, професійна освіта, національні освітні програми, програми НДДКР, стимулюючі механізми.

5. Співпраця. Міждержавна кооперація, багатосторонні угоди, міжнародні договори, державно-приватні партнерства, міжвідомчі партнерства.

Результати оцінювання за цим індексом наведено у табл. 2.

Це дослідження формує базу для розробки програми глобальної кібербезпеки та відповідних національних програм. Для цього була прийнята Глобальна стратегія кібербезпеки, що ґрунтується на розробленні шляхів зміцнення зазначених у таблиці напрямків [11], і підходи щодо адаптації до неї українських методик та національного законодавства можуть бути предметом подальших досліджень у цьому напрямку.

Таблиця 2

Рейтинг найбільш захищених країн за індексом GCI [6, с. 11]

Рейтинг	Країна	GCI	Правовий аспект	Технічний аспект	Організаційний аспект	Нарощування потенціалу	Співпраця
1	Великобританія	0,931	0,200	0,191	0,200	0,189	0,151
2	США	0,926	0,200	0,184	0,200	0,191	0,151
3	Франція	0,918	0,200	0,193	0,200	0,186	0,139
4	Литва	0,908	0,200	0,168	0,200	0,185	0,155
5	Естонія	0,905	0,200	0,195	0,186	0,170	0,153
6	Сингапур	0,898	0,200	0,186	0,192	0,195	0,125
7	Іспанія	0,896	0,200	0,180	0,200	0,168	0,148
8	Малайзія	0,893	0,179	0,196	0,200	0,198	0,120
9	Норвегія	0,892	0,191	0,196	0,177	0,185	0,143
10	Канада	0,892	0,195	0,189	0,200	0,172	0,137
50	Україна	0,501	-	-	-	-	-

Примітка: * – деталізація індексів опублікована лише для перших 10-ти країн світу, та лідерів за регіонами, до яких Україна не входить

Список використаних джерел

1. Deloitte, (2016). Cyber crime costs Dutch organisations 10billioneuroseachyear. URL: <https://www.thehaguesecuritydelta.com/about/milestones/newsitem/615-new-report-cybercrime-costs-dutch-organisations-10-billion-euro-per-year> (дата звернення: 18.04.2019)

2. Freedom on the Net (Ukraine). URL : <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2018/ukraine> (дата звернення: 21.04.2019).

3. Freedom on the Net 2016. URL : <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2016> (дата звернення: 21.04.2019).

4. Global Cybersecurity Index (GCI) 2018. URL : https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/draft-18-00706_Global-Cybersecurity-Index-EV5_print_2.pdf

5. ICT Development Index 2017. URL : <http://www.itu.int/net4/itu-d/idi/2017/index.html#idi2017comparison-tab> (дата звернення: 18.04.2019)

6. ITU. Global Cybersecurity Agenda (GCA). URL : <https://www.itu.int/en/action/cybersecurity/Pages/gca.aspx>

7. The Global Information Technology Report 2016. URL : <http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/economies/#economy=UKR> (дата звернення: 17.04.2019)

8. UN E-Government Knowledgebase. URL : <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/180-Ukraine/dataYear/2018> (дата звернення: 17.04.2019)

9. UNITED NATIONS E-GOVERNMENT SURVEY 2018. URL : https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government%20Survey%202018_FINAL%20for%20web.pdf

10. Биков В. Ю. Суспільство знань і освіта 4.0 Edukacja w kontekście zmian cywilizacyjnych. Освіта для майбутнього у світлі викликів XXI століття. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. С. 30–45.

11. Глобальная стратегия кибербезопасности. URL : <https://www.ifap.ru/pr/2008/080908aa.pdf>

12. Звіти державного агентства з питань електронного урядування України. URL : <https://www.e.gov.ua/ua/dlya-gromadskosti/zviti> (дата звернення: 15.04.2019)

13. Класифікація кіберзлочинців (підсумки 2018 року в цифрах). URL : <https://cyberpolice.gov.ua/results/2018/> (дата звернення: 17.04.2019)

14. Політанський В. С. Інформаційне суспільство в Україні: від зародження до сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Право.* 2017. № 42. С. 16–22.

15. Про електронні довірчі послуги: Закон України станом на 07.11.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534>

16. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України станом на 07.11.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

17. Про Національну програму інформатизації: Закон України станом на 01.08.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>

18. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.: Закон України станом на 09.01.2007. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#n14>

Муравська Юлія Євгенівна

к. е. н., доцент,

доцент кафедри економічної безпеки

та фінансових розслідувань,

Тернопільський національний економічний університет

ЕКОНОМІЧНА ТА ВОЄННА РОЗВІДКА: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Завдяки прогресивному процесу глобалізації економічна діяльність охоплює не тільки країни, а й континенти. Численні фінансово-економічні зв'язки привели до функціонування